

A tolerancia kontaktzónái

Választások előtt és után még sokáig nem nézek televíziót, nem hallgatom rádiót és a napi sajtót is két perc alatt át tudom nézni. Fárasztanak a politikai agitációk, olyan érzésem támad, mintha a vajdasági magyar ember nem tudna a saját fejével gondolkodni, akit állandóan irányítani kell. Valószínűleg így van ez mindenhol, más nemzetnél is, de más nyelvű újságot nem olvasok, a képernyőt sem kattintom más nyelvű adásokra, így legalább kikímélem magamat a többletideskedéstől. Olyan ez, mint Budapesten az aluljárókban. Van, aki szórólapot nyom a kezembe, a hajléktalan mellett elhaladva lelkiismeret-furdalásom van, mert nem tudok mindegyiknek adakozni, van, aki kérdőívet tesz az orrom elé, és csak két mondatot kér tőlem, a harmadik újságot erőltet rám. Ezt a kimerültséget érzem most is, amikor az intim szférámba bújnak bele idegenek erőszakosan. És ezt már csak tetézik a külföldi telefonok. Utazhatunk-e hozzájuk? Megvernek-e bennünket? - teszik fel a kérdést naponta olyanok, akik csupa jó szándékkal viseltetnek irántunk. Ők nem fekétezők, akik pontosan, naprakészen tájékozódnak mindenről. Ők talán csak a tájainkat nem igazán ismerő emberek. Van, aki megkísérli felfedni az ok és okozat összefüggéseit nekem, aki már annyi mindent megélttem és megtapasztaltam. Közhely lett a tolerancia kifejezés is, igazi tartalmát rég elvesztette. Évtizedekkel ezelőtt még hittem benne, ma már ezzel is úgy vagyok, mint a nyelvi kontaktzónák határvonalai: grafikonokon ábrázolni nem lehet, mert helyzetről helyzetre változnak, csupán csak példákön keresztül lehet bemutatni. Ezért most a tolerancia kontaktzónáit megkísérlem néhány megtapasztalt eseten keresztül ábrázolni, bemutatni a találkozási pontokat.

Az 1990-es évek első felében történt, amikor osztálykiránduláson voltunk a palicsi Állatkertben. Kicsi gyerekeknek a nevelő a szokottnál hangosabban magyaráz, figyelmezteti őket, felhívja figyelmüket fontos dolgokra. A sok kis apróság feje felett arra lettem figyelmes, hogy egy tanulócsoporthatodik-hetedik osztályosok lehettek, igen provokatívan néznek bennünket, összesúgnak, majd hallgatóznak, mire az egyik kislány bátorságot véve odajött hozzám és megkérdezte:

„Izvinite, Vi ste Albanci, albanski govorite?” („Elnézést, maguk albánok, albánul beszélnek?”) Nem, nem - válaszoltam - magyarul beszélek, itt nagyon sok magyar él, nem hallottátok még? Akkorra már többen is körülvettek bennünket és csodálkozva figyeltek. Beszédbe elegyedtünk. Kiderült, hogy Leskovacról jöttek Palicsra kirándulni és nekik addig senki az ég egy adta világon nem beszélt arról, hogy a többnemzetiségű Vajdaságba utaznak. Kérdeztek, faggattak, kértek, meséljek még az itteni életről, emberekről. Azt is megértették, miért nem tudnak még szerbül az öt-hat éves magyar gyerekek. Gyorsan barátságot kötöttünk. Fogták óvodásaim kezét, vigyáztak rájuk az állatok ketreceinél, sóspálcával etették helyettük az elefántot, s amikor beszálltunk az autóbuszba, még hosszasan integettek utánunk. Jómagam pedig azóta is azon gondolkodom, hogy milyen oktatási program szerint taníthatnak ott lenn délen? Tudják-e, hogy az albánokon kívül mások is élnek ebben az országban?

A fent említett évszámnál jóval előbb történt a következő eset. A Durmitoron sieltünk, s a szállodában egy belgrádi gimnazista csoporttal voltunk egy folyosón elszállásolva. A mi magyar nemzetiségű gyermekeink állandóan panaszkodtak, hogy lelökik a lépcsőről őket, nem engedik a liftbe szállni, csavarnak egyet a fülükön és így tovább. Tanáruk sohasem volt a láthatáron. Egyik este leültem közéjük beszélgetni a társalgóban. Megérdeklődtem, mi az, ami annyira zavarja őket a mi gyerekeinknél. Semmi más, csak az, hogy nem beszélnek szerbül. Megkérdeztem, tudják-e, hogy Vuk Karadžić jól beszélt magyarul, s hogy Pesten és Bécsben tanult, s így tovább még számtalan példát hoztam fel nekik. Minden esettel kapcsolatban egyirányú volt a tájékoztatottságuk. Érdeklődéssel figyeltek a kamasz fiúk. Másnap mosolyogva köszöntek ránk. Attól kezdve tudták, hogy idővel majd a mi gyerekeink is megtanulnak szerbül, de ebben ők is segítségükre lehetnek. A síelés hátra lévő napjai megszépültek. Türelmesen, a mi gyermekeink szerb nyelvtudásának szintjén beszélgettek velük gúny és irónia nélkül.

Tartok tőle, hogy a kétirányú toleranciára való nevelés csak itt, északon érvényes.

A közelmúltból is hozok fel példákat, még mindig a belenevelődés témaköréből. Az egyik táncklub Kishegyes község területén is minden iskolaévben megszervezi a táncoktatást. Nem ez a pontos elnevezése, de jobb kifejezést nem tudok rá. Az már pedagógiai téma lenne ennek szerepéről elmélkedni, illetve arról, hogy egyáltalán szükség van-e tánctanításra az óvodákban? Egy biztos: valakiknek jól jövedelmez. A táncoktató mindhárom településen különböző időpontokban tartotta a foglalkozásokat, majd a tanév elteltével közös évadzáró műsorra készültek a község óvodáiban. A tánctanár mind a három településen előadta, elmagyarázta a kicsiknek, hogyan is fog ez majd kinézni, és bár nem ismerik egymást, az évzáró műsorban együtt lépnek fel. Többek között azt is közölte velük, hogy a közös fellépésre Kishegyesen kerül sor. Tehát a bácsfeketehegyi gyerekek és a lovčenaci (szeghegyi) gyerekek utaznak majd Kishegyesre. Ezt követően a gyermekek településenként különbözőképpen reagáltak. Számomra megrázó volt. Hat-hét éves gyerekekről van szó. Az eset 2003 júniusában történt.

Bácsfeketehegyen: - Jaj, de jó, utazunk, megyünk Kishegyesre fellépni!

Lovčenac: -Mi tamo ne idemo, tamo su Mađari, mi ne znamo mađarski!(Nem megyünk oda, ott magyarok vannak, mi nem tudunk magyarul!)

Kishegyes: (Miután a nevelő elmondta, kik jönnek hozzájuk vendégségbe, síri csönd következett, majd Orsika megszólalt:) - Nem baj, tán csak nem vernek meg bennünket?

Foglalkoztatnak ezek az apró történetek. Sok mindenről árulkodnak. Azt hiszem, a gyerekek megnyilatkozásai mindent elmondanak rólunk. Többször megtapasztalom a kisebbségi sors kegyetlenségét, azt is, hogy hiányos nyelvtudásomból kifolyólag bizonyos helyzetekben nem vagyok igazi vitapartner, de az is igaz, hogy sok esetben mi magunkat is (gyerekeinket) kisebbségi érzésekkel ruházzuk fel. Közhelyszerű mondatok ezek, de forrásértékűek és aktuálisabbak, mint bármikor.

Kulturális rendezvényt tartottunk községi szinten néhány évvel ezelőtt, ahol közös fellépésre került sor. (Erőltetett menet!) Fellépésre várva a montenegrói kisfiú, mielőtt színpadra léptek volna, hangosan közölte társaival: -Ajd, da pokažemo, da smo bolji od Mađara! Gyertek, mutassuk meg, hogy jobbak vagyunk a magyaroknál!

Nem tudom, melyik magyar családban indították útnak úgy a gyermeküket fellépni, hogy mutasd meg, hogy jobbak vagytok a szerbknél? De egyáltalán, szükség van erre? Szükség van a nemzetek közötti ri-

valizálásra nevelni őket? Tökéletes tudatossággal irányított nevelési program akár a család, akár a nevelő részéről. Az elmondottak apró hétköznapi részletek, de tekinthetők egy tendencia előjeleinek is. Ha így folytatódik, akkor ez valójában más cél felé vezet, mint amit az új európai gondolkodás pedagógiai szükségletei parancsolóan megkövetelnek.

Szerettem a kicsikkel dolgozni. Náluk a tolerancia még a farkastörvények szerint működik. Minden év októberében kezdtük tanítani a szerb nyelvet mint környezetnyelvet a csoporttal. Ilyenkor bevezetőmben körülírtam, miért is fontos nekünk ezt a nyelvet tudni. Valahogy így: -Tudjátok gyerekek, itt, ahol mi lakunk, nem csak magyarok élnek, élnek még mások is, akik nem tudnak magyarul és hogy beszélni tudjunk velük, ezért majd tanulni fogunk szerbül. Erre felállt a gömbölyű arcú kis Antika és azt kérdezte tőlem: -És ők miért nem tanulnak magyarul? Ez a kisfiú akkor ötéves volt, most katonai kötelezettségének tesz eleget, és lelkileg szenved. A tolerancia eszközének kulcsfontosságú elemét támasztotta alá még őszinte gyermekként. Most már megtanulta: a tolerancia többnyire egyirányú.

Miként láttuk, a gyermekközösségek alaptónusa nem a tolerancia kedvező hangnemét üti meg. Ez az alaphang a szürke hétköznapi sodrában a jó szándék logikájától mentesen dagad. Vannak környezetek ebben a mi országunkban, ahol az alapműveltségéből hiányzik néhány fontos összetevő, amely az egymás mellett élő többnemzetiségű kultúrára vonatkozik, s amelynek megszerzésében az iskola segítségükre lehetne.

De most a tolerancia kontaktzónájának szebb példáját hozom elő. Az eset Perleznél történt a nagybecskerek-belgrádi útvonalon. Magyarországi kolleganőm magyar rendszámtáblájú kocsiával utaztunk még az államelnökök és kormányfők látogatása előtt az alduai székeleyekhez. Ezt azért hangsúlyozom, mert a rendőrök humánus magatartását az nem befolyásolhatta. Felfort a vizünk a kocsiban, a járőröző rendőrautó megállt mellettünk, szerb nyelvtudásom révén tudtunk értekezni. Hoztak a közeli mezőgazdasági birtokról vizet, (mert nálunk az sem volt), magukkal egy munkást is, aki segített nekünk. Viccesen megjegyezték; azt nem engedhetik meg, hogy két nő itt kínlódjon (da se muči). A kolleganő munkája felől is érdeklődtek, majd elbúcsúztak, mentek tovább, nekünk további jó utat kívánva.

Talán ez az emberi közeledés az, amit elvárnánk mindenkitől itt a Balkánon már a közeljövőben. Már a gyermekközösségekben is. Ha nem megy, akkor valamelyikünknek problémái vannak az élettel.